

УДК 328.185:338.45(4+477)

Швець Ю.О.,
канд. екон. наук, старший викладач кафедри
фінансів, банківської справи та страхування
Дудка О.О.
Запорізький національний університет

ВПРОВАДЖЕННЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС У БОРОТЬБІ З КОРУПЦІЄЮ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Shvets Yu.O.,
cand.sc.(econ.), senior lecturer at the department
of finance, banking and insurance
Dudka O.O.
Zaporizhzhya National University

IMPLEMENTATION OF EU EXPERIENCE IN FIGHTING CORRUPTION AT INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE

Постановка проблеми. На даний момент корупція в Україні має певні особливості, які значно відрізняють її від корупції в розвинутих країнах. Це корупція кризового типу, яка характеризується економічною стагнацією, кризою українського суспільства, неефективністю кримінальної юстиції, значною загрозою економічній безпеці держави. За оцінками населення та експертів, які були отримані шляхом соціального опитування, корупційні схеми є масштабним явищем, котре трапляється в різних установах та промислових підприємствах.

Саме тому корупція сприяє поширенню тінізації економіки, що в свою чергу викликає значне зниження притоку іноземного капіталу, який є необхідним джерелом фінансування економічного розвитку України в сучасних економіко-політичних реаліях. Саме тому виокремлення заходів у боротьбі з корупцією та використання досвіду країн ЄС свідчить про актуальність досліджуваного питання.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Проблеми корумпованості країни досліджували та аналізували такі вчені, як Мельник М., Ваулина О., Костенко О., Керницька М., Коткіна С., Розлуцький Н.

Вагомий внесок вітчизняних та зарубіжних вчених є важливим, були створені нові методи оцінки та викриття корупційних схем, розроблені науково обґрунтовані аспекти вдосконалення законодавчої влади в рамках сучасної нормативно-правової бази.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз основних методологічних засад боротьби країн Європейського Союзу з корупцією, створення пропозицій щодо перейняття їх досвіду для України, дослідження причин постійного підвищення рівня корумпованості на промислових підприємствах, формування методики зменшення її рівня та усунення наслідків, формування рекомендацій щодо боротьби з корупцією на підприємствах, аналіз рейтингу місця корупції та рейтингу України в ньому, дослідження антикорупційних заходів ЄС та можливості їх використання в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Корупція є негативним явищем у суспільстві, вона викликає зменшення рівня інвестицій у виробництво, зниження економічного зростання, погіршення якості соціального обслуговування та нераціональний розподіл і вкладання державних коштів чи ресурсів, формує збиток політичній легітимності влади. У світовому Індексі сприйняття корупції (CPI) станом на 2016 р. Україна отримала 29 балів зі 100 можливих. В даному рейтингу CPI Україна в 2016 р. займає 131 місце зі 176 країн. Такі самі показники мають Казахстан, Росія, Непал та Іран [1].

Корупція – послідовність дій, які є протиправними та проявляються у лобюванні посадовими особами їх повноважень та прав для підвищення рівня власного матеріального стану [2].

Закон України «Про боротьбу з корупцією» трактує корупцію як «діяльність осіб, уповноважених на виконання функції держави, спрямована на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг, які не передбачаються чинним законодавством» [3].

Для України в сучасних реаліях характерні такі види корупції:

- 1) хабарництво в торгівельних операціях;

2) патронажна система – незаконні угоди формуються та проводяться серед обмеженого кола осіб, підприємств чи організацій, які прагнуть повної монополізації влади та повного контролю за дійсним урядом [4];

3) непотизм (кумівство) – призначення на вагомі посади друзів та родичів, які не завжди мають кваліфікацію та досвід для виконання ключових обов'язків;

4) кризова корупція – протиправні дії бізнесменів та підприємців в ризикових умовах. Предметом угод є рішення, які можуть вплинути на важливі політичні зрушення [5].

Відповідно корумпованість в нашій державі є системним явищем, та всі чотири види є поширеними і вони проникли в усі вагомі структури, промислової підприємницької діяльності.

Доцільно визначити, що до основних причин виникнення корупції на промислових підприємствах в Україні можна віднести ті, що наведені в табл. 1 [6].

Таблиця 1

Причини виникнення корупції на промислових підприємствах в Україні

№	Причини корупції на промислових підприємствах України	Рекомендації по боротьбі з корупцією в Україні
1.	Абсолютно відсутня стратегія утворення нового суспільного механізму.	Активна громадська протидія, підтримка правоохоронних органів.
2.	Пасивна роль держави в перетвореннях.	Вдосконалення діючого законодавства.
3.	Присутність впливових осіб в правовій верхівці які не зацікавлені в антикорупційних змінах.	Часткова зміна політичної влади.
4.	Діє стара система державної влади, яка має дуже широкий спектр повноважень.	Розділення повноважень, щоб уникнути зосередження влади в одних руках.
5.	Оновлено законодавчо-правничу базу, але відсутній задовільний контроль за виконанням цих законів.	Підтримка належного соціального захисту для населення.
6.	Перетворення всіх форм власності та створення кланів та корпоративних угруповань.	Дотримання соціальних стандартів фінансовими посередниками та фінансовими організаціями.
7.	Масове підвищення кількості іноземних інвесторів та підприємців, які не є обізнаними у вітчизняному законодавстві.	Постійна антикорупційна експертиза операцій, які проводять юридичні особи.
8.	Низький культурний рівень підприємницької діяльності та правової культури.	Розширення міжнародних фінансових досліджень, підвищення ролі кримінологічної, бухгалтерської та правової антикорупційної експертизи.
9.	Функціональне сприйняття корупції.	
10.	Відсутність прозорості в системі закупівель підприємства.	

Джерело: [6, с. 12-20]

Наведені причини є історичними, викликані менталітетом населення, недосконалістю державного регулювання та неефективністю контролю.

На нашу думку, проблема корупції постає не тільки перед Україною, але перед багатьма країнами світу [7].

Відповідно за індексом сприйняття корупції, щорічним рейтингом країн світу, який складається організацією Transparency International було наведено перелік корумпованості країн у 2015 р. [8]. Лідерами серед країн з низьким рівнем корупції є Данія, Швеція, Фінляндія, Нова Зеландія, Нідерланди, Сінгапур, Норвегія, які займають 92-86 місця. В рейтингу середній рівень корупції мають Польща, Ізраїль, Чехія, Кіпр, Іспанія, Мальта. Поряд з цим Україна, Непал, Росія, Таджикистан, Нігерія, Лаос, Кенія, Гвінея відносяться до країн з високим рівнем корупції і замикають рейтинг, знаходячись на 30-25 місцях [9].

Зауважимо, що ЄС при боротьбі з корупцією використовує два законодавчих документа: Конвенція ЄС по боротьбі з корупцією серед державних службовців ЄС або посадових осіб країн-учасників ЄС від 1997 р. та Рамкове рішення про боротьбу з корупцією у приватному секторі 2003 р. [10].

Учасники «Щорічного форуму з боротьби з корупцією в ЄС-2010» виробили практичні та методичні заходи, рекомендації щодо вирішення найважливіших міжнародно-правових та європейських проблем боротьби з корупцією, до яких віднесено:

- підвищення ефективності міжнародного співробітництва ЄС у боротьбі з фінансовою злочинністю та посилення антикорупційних заходів Європейської Комісії, що проводяться через Службу ЄК по боротьбі з шахрайством;

- вдосконалення функцій Європейського бюро по боротьбі з шахрайством (OLAF) по антишахрайській і антикорупційній експертизі фінансових операцій юридичних осіб держав-членів ЄС з бюджетними коштами ЄС в умовах збільшення кількості членів ЄС до 27 і вступу в силу Лісабонського Договору [11];

- імплементацію міжнародних норм Конвенції ООН проти корупції в кримінальне, адміністративне, банківське, бюджетне, податкове, митне, інвестиційне законодавство європейських держав;

- визначення основних підходів OLAF до здійснення правових заходів боротьби з корупцією, що включають: 1) уніфіковане на міжнародному рівні і гармонізоване в європейському праві юридичне визначення «корупції»; 2) розробка Кодексу антикорупційної поведінки і Зводу типових фінансових контрактів, що забезпечують прозорість фінансових операцій і можливість «виявлення» (контролю) відправника й одержувача фінансових коштів; 3) встановлення в кримінальному законодавстві держав ЄС повного переліку фінансових злочинів відповідно до Конвенції ООН проти корупції [12];

- встановлення державами ЄС відповідно до основоположних принципів європейського права і своєї правової системи належних заходів для сприяння прозорості й звітності в управлінні державними фінансами;

- прозорість затвердження бюджету ЄС і національних бюджетів держав-членів ЄС;

- реформа законодавчого процесу, орієнтація на виявлення й усунення в законопроектах і діючих нормах законодавства країн ЄС положень, що сприяють корупції, запровадження посади Європейського прокурора;

- міжнародне співробітництво з третіми державами, що не входять в ЄС (особливо Африки і Азії) по укладенню нових спеціальних угод між ними з урахуванням вимог ЄС по боротьбі з корупцією в сфері торгівлі, митного режиму, оподаткування, сільського господарства;

- співпраця ЄС з міжнародними організаціями, такими як Комітет ООН з Координації дій держав-членів ООН в реалізації положень Конвенції ООН проти корупції; Міжнародна асоціація державних антикорупційних органів (IAACA), Група експертів Інтерполу з протидії корупції (IGEC);

- використання Стокгольмської програми щодо подальшого формування простору свободи, безпеки та законності ЄС як стратегічної основи всебічної антикорупційної політики, яка формує процесуальні основи контролю транснаціональних фінансових операцій;

- розширення міжнародних фінансових досліджень, підвищення ролі кримінологічної, бухгалтерської та правової антикорупційної експертизи.

Учасники «Щорічного форуму з боротьби з корупцією в ЄС-2010» особливо відзначили застосування норм європейського права в діяльності ОЛАФ. Право ЄС регулює не тільки відносини між державами-членами, а й встановлює права і обов'язки приватних осіб і організацій, будучи частиною національного правопорядку [9, с. 18-26].

Для України найкращою методикою при боротьбі з корупцією є вдосконалення системи законодавства, співпраця з міжнародними організаціями, антикорупційні проекти на підприємствах та регулярна антикорупційна експертиза.

Висновки з проведеного дослідження. В статті проаналізовано основні методологічні засади боротьби країн ЄС з корупцією, досліджено основні причини постійного підвищення рівня корумпованості на промислових підприємствах, сформовано методику зменшення її рівня та усунення наслідків.

Корупція є негативним явищем в країні, так як вона сприяє тінізації економіки, зменшенню податкових надходжень. Існують декілька видів корумпованості та різні способи боротьби з ними. Згідно останніх рейтингів та опитувань – Україна є корумпованою державою. Висока корумпованість зупиняє приток іноземних інвестицій, які так необхідні нашій державі в сучасних умовах.

Забезпечення фінансової безпеки ЄС стало основним стимулом у вирішенні створити ОЛАФ, як незалежну службу по виявленню сумнівних, шахрайських фінансових операцій, що по суті є корупційними. Фінансовий вплив таких операцій на бюджет ЄС може бути гранично негативним, а може і не спричинити «спочатку» руйнівні для бюджету наслідки, не здійснивши на нього прямого негативного впливу. Однак, систематичні сумнівні фінансові операції можуть створювати «ефект корозії» в бюджетну систему ЄС. Тому ОЛАФ, застосовуючи відповідні адміністративні, фінансові, дисциплінарні, кримінальні заходи, вносить істотний внесок в боротьбу з корупцією.

Особливо негативно на розвиток економіки впливає рівень корупції в сфері підприємницької діяльності. Дана проблема не є одиначною, вже багато часу з нею боротися не тільки наша держава, а й інші країни світу, в тому числі – країни-учасники ЄС.

Досвід ЄС для України є актуальним, так як програми даної організації можна застосовувати в нашій державі, за врахуванням ресурсних та фінансових особливостей, менталітету народу.

Ефективність національного режиму боротьби з корупцією залежить від того, наскільки строго дотримуються відповідні стандарти усіма фінансовими посередниками, включаючи фінансові установи та інші особи, які забезпечують доступ до фінансової системи.

Боротьба з корупцією в рамках ОЛАФ включає допомогу митним службам держав-членів ЄС у виявленні комерційних операцій, які позбавляють європейський бюджет доходу. Норми європейського права щодо взаємної адміністративної допомоги є основою для обміну інформацією та взаємної допомоги між Європейською Комісією та державами-членами.

Література

1. Жданов І. Корупція в Україні: спроба аналізу [Електронний ресурс] / Ігор Жданов. – 2004. – № 32. – С. 15–21. – Режим доступу: <http://www.ji--magazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/zhdanov.htm>.
2. Бутенко В. Природа і причини корупції в Україні [Електронний ресурс] / В. Бутенко. // Корупція мінус свобода. – 2004. – № 32. – С. 9–15. – Режим доступу: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/butenko.htm>.
3. Петрова Г. Международно-правовые и организационные меры в борьбе с коррупцией в Европейском Союзе: границы и ориентиры [Електронний ресурс] / Г. Петрова // Вся Европа. – 2010. – № 5(44). – С. 44–52. – Режим доступу: <http://alleuropalux.org/?p=2516>.
4. Яременко С. Антикорупційний календар: березень 2017 року [Електронний ресурс] / С. Яременко, О. Яременко. // Держслужбовець. – 2017. – №3. – С. 24–32. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/antikoruptionsiyniy-kalendar-berezen-2017-roku/>.
5. Козіна В. Антикорупційна програма: практичні поради [Електронний ресурс] / В. Козіна // Бюджетна бухгалтерія. – 2015. – №1, ч. 1. – С. 34–43. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/antikoruptionsiyna-programa-praktichni-poradi-ch-1/>.
6. Федченко Л. Спецперевірка: новий Порядок [Електронний ресурс] / Л. Федченко // Місцеве самоврядування. – 2015. – №4. – С. 12–20. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/spetspervirka-noviy-poryadok/>.
7. Безрук Т. Відповідальність держслужбовця у сфері публічних закупівель [Електронний ресурс] / Т. Безрук // Держслужбовець. – 2016. – № 12. – С. 22–26. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/vidpovidalnist-derzhsluzhbovtsya-u-sferi-publichnihi-zakupivel/>.
8. Яременко С. Електронне декларування — 2016: деякі нюанси [Електронний ресурс] / С. Яременко // Держслужбовець. – 2016. – № 10. – С. 45–48. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/elektronne-deklaruvannya-2016-deyaki-nyuansi/>.
9. Козіна В. Щодо складення, подання та оприлюднення декларації осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування у 2016 році [Електронний ресурс] / В. Козіна // Держслужбовець. – 2016. – № 9. – С. 18–26. – Режим доступу: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/shchodo-skladennya-podannya-ta-oprilyudnennya-deklaratsiyi-osib/>.
10. Михайлівська І. Підсумки-2016. Україна очима світу: війна, корупція [Електронний ресурс] / І. Михайлівська // Главком. – 2016 – № 12. – С. 13–18. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/publications/pidsumki-2016-ukrajina-ochima-svitu-viyna-korupciya-gontareva-389588.html>.
11. Христич І.О. Корупція в Україні: сучасний стан і шляхи її подолання / І.О. Христич // Правові та інституційні механізми протидії корупційним правопорушенням : матеріали наук.-практ. семінару, 20 квіт. 2012 р. ; Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. пробл. злочинності ім. акад. В. В. Сташиса. – К. : Ред. журн. «Право України» ; Х. : Право, 2013. – С. 61–64.
12. Середзінський І. Шляхи подолання корупції в Україні [Електронний ресурс] / І. Середзінський // Придніпровський науковий вісник. – 2012. – № 10. – С. 34–36. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NPE_2007/Pravo/20977.doc.htm.

References

1. Zhdanov, I. (2004), "Corruption in Ukraine: attempt to analyze", *Independent Cultural Journal*, no. 32(4), pp. 15-21, available at: <http://www.ji--magazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/zhdanov.htm>. (access date April 03, 2017).
2. Butenko, V. (2010), "Nature and causes of corruption in Ukraine", *Independent Cultural Journal*, no. 32(4), pp. 9-15, available at: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/ji-junior/N32-1/butenko.htm>. (access date April 05, 2017).
3. Petrov, G. (2010), "International legal and organizational measures in the fight against corruption in the European Union: borders and landmarks", *The Whole Of Europ*, no. 5 (44), pp. 44-52, available at: <http://alleuropalux.org/?p=2516>. (access date April 05, 2017).
4. Yaremenko, S. and Yaremenko, O. (2017), "Anticorruption calendar: March 2017", *State Servant*, no. 3(21), pp. 24-32, available at: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/antikoruptionsiyniy-kalendar-berezen-2017-roku/>. (access date April 03, 2017).
5. Kozina, B. (2015), "Anti-Corruption Program: A Practical Guide", *The Budget Accounting*, no. 1(27), part 1, pp. 34-43, available at: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/antikoruptionsiyna-programa-praktichni-poradi-ch-1/>. (access date April 03, 2017).

6. Fedchenko, L. (2015), "Special verification, a new procedure", *Local Government*, no. 4(23), pp. 12-20, available at: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/spetsperevirka-noviy-poryadok/>. (access date April 03, 2017).
7. Bezruk, T. (2016), "Responsibility of civil servants in the field of public procurement", *State Servant*, no. 12(42), pp. 22-26, available at: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/vidpovidalnist-derzhsluzhbovtstva-u-sferi-publichnyh-zakupivel/>. (access date April 05, 2017).
8. Yaremenko, S. (2016), "Electronic declaration - 2016: some nuances", *State Servant*, no. 10 (51), pp. 45-48, available at: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/elektronne-deklaruvannya-2016-deyaki-nyuansi/>. (access date April 05, 2017).
9. Kozina, B. (2016), "Compilation, presentation and disclosure of declarations of persons authorized to perform state functions or local government in 2016", *State Servant*, no. 9(50), pp. 18-26, available at: <https://buhgalter.com.ua/articles/zapobigannya-ta-protydiya-koruptsii/shchodo-skladennya-podannya-ta-oprilyudnennya-deklaratsiyi-osib/>. (access date April 05, 2017).
10. Mykhailivska, I. (2016), "Summary 2016. Ukraine eyes of the world: war, corruption", *Hlavkom*, no. 12(44), pp. 13-18, available at: <http://glavcom.ua/publications/pidsumki-2016-ukrajina-ochima-jevropi-viynakorupciya-gontareva-389588.html>. (access date April 03, 2017).
11. Khristich, I.O. (2013), "Corruption in Ukraine: current situation and methods of control", *Pravovi ta instytutsiini mekhanizmy protydii koruptsiinym pravoporushenniam : materialy nauk.-prakt. seminaru 20 kvit. 2012 r.* [Legal and Institutional Mechanisms for Combating Corruption Offenses: Proceedings of the Scientific and Practical Seminar, 20 April, 2012], Nats. akad. prav. nauk Ukrainy, NDI vyvch. probl. zlochynnosti im. akad. V.V. Stashysa, Red. zhurn. "Pravo Ukrainy" ; Pravo, Kyiv, Kharkiv, Ukraine, pp. 61-64.
12. Seredzinskyi, I. (2014), "Ways of overcoming corruption in Ukraine", *Pridneprovsky Scientific Journal*, no. 10(15), pp. 34-36, available at: http://www.rusnauka.com/8._NPE_2007/Pravo/20977.doc.htm. (access date April 04, 2017).

Рецензент : д.е.н., професор Запорізького
національного університету А.В. Череп